

NOGLE TRÆK AF DEN TEORETISKE ØKONOMIS UDVIKLING I U. S. A.

Foredrag i Socialøkonomisk Samfund den 5. April 1927.

Af Carl Iversen.

Summariske Oversigter over den økonomiske Teoris Udvikling i U. S. A. med mere eller mindre udførlige Literaturhenvisninger er givet bl. a. af Schumpeter i en fortræffelig Artikel i Schmollers Jahrbuch for 1910, af Hollander i den sidste Udgave af Palgrave's Dictionary og af Seligman i Festskriftet til Brentano.¹⁾

Seligman sammenfatter sin Oversigt i en Udtalelse om, at man ingensinde i De forenede Staters Historie er kommet de økonomiske Videnskaber i Møde med saa stor Interesse som i Øjeblikket, og at Udsigterne for deres videre Udvikling paa alle Omraader: den økonomiske Teoris saavel som Historiens og den anvendte Økonomis aldrig har været saa glimrende som for Tiden.²⁾

Paa den anden Side skrev Prof. Dunbar ved Harvard 50 Aar i Forvejen, at „De forenede Stater ikke indtil nu har gjort noget for Udviklingen af den økonomiske Teori, til Trods for deres uhyre og øjeblikkelige Interesse i dens praktiske Anvendelse.“³⁾

¹⁾ Se ogsaa Furber: Geschichte und kritische Studien zur Entwicklung der ökonomischen Theorien in Amerika, 1891, S. Sherwood: Tendencies in American Economic Thought, 1897, og Seligman: Economists i Cambridge History of American Literature, 1921, vol. IV, samt af de talrige amerikanske Tidsskriftartikler om Emnet bl. a. J. H. Hollander: The Present State of the Theory of Distribution; Publications of the American Economic Association 1906 og Economic Theorizing and Scientific Progress i American Economic Review, VI, Suppl. p. 124—39 og The Economist's Spiral, ibid. XII.

²⁾ Festsigabe für Lujo Brentano zum 80. Geburtstag; Die Wirtschaftswissenschaft nach dem Kriege, 1925, II p. 77—78.

³⁾ North American Review, Jan. 1876.

NOGLE TRÆK AF DEN TEORETISKE ØKONOMIS UDVIKLING I U. S. A.

Foredrag i Socialøkonomisk Samfund den 5. April 1927.

Af Carl Iversen.

Summariske Oversigter over den økonomiske Teoris Udvikling i U. S. A. med mere eller mindre udførlige Literaturhenvisninger er givet bl. a. af Schumpeter i en fortræffelig Artikel i Schmollers Jahrbuch for 1910, af Hollander i den sidste Udgave af Palgrave's Dictionary og af Seligman i Festskriftet til Brentano.¹⁾

Seligman sammenfatter sin Oversigt i en Udtalelse om, at man ingensinde i De forenede Staters Historie er kommet de økonomiske Videnskaber i Møde med saa stor Interesse som i Øjeblikket, og at Udsigterne for deres videre Udvikling paa alle Omraader: den økonomiske Teoris saavel som Historiens og den anvendte Økonomis aldrig har været saa glimrende som for Tiden.²⁾

Paa den anden Side skrev Prof. Dunbar ved Harvard 50 Aar i Forvejen, at „De forenede Stater ikke indtil nu har gjort noget for Udviklingen af den økonomiske Teori, til Trods for deres uhyre og øjeblikkelige Interesse i dens praktiske Anvendelse.“³⁾

¹⁾ Se ogsaa Furber: Geschichte und kritische Studien zur Entwicklung der ökonomischen Theorien in Amerika, 1891, S. Sherwood: Tendencies in American Economic Thought, 1897, og Seligman: Economists i Cambridge History of American Literature, 1921, vol. IV, samt af de talrige amerikanske Tidsskriftartikler om Emnet bl. a. J. H. Hollander: The Present State of the Theory of Distribution; Publications of the American Economic Association 1906 og Economic Theorizing and Scientific Progress i American Economic Review, VI, Suppl. p. 124—39 og The Economist's Spiral, ibid. XII.

²⁾ Festsigabe für Lujo Brentano zum 80. Geburtstag; Die Wirtschaftswissenschaft nach dem Kriege, 1925, II p. 77—78.

³⁾ North American Review, Jan. 1876.

De forenede Staters Indsats i Nationaløkonomiens Teori er da af forholdsvis ny Dato, og vi kan i det væsentlige begrænse os til at opridse nogle Hovedlinier i den Udvikling, der i det sidste halve Aarhundrede er foregaaet i den amerikanske Teori. Og skønt netop hos amerikanske Forfattere teoretiske Betragtninger af stor Interesse ofte forekommer i Værker, der falder ind under den anvendte Økonomi, vil vi yderligere her indskrænke os til at betragte de Arbejder, som direkte beskæftiger sig med den rene Teori, og endda tage dette Begreb i snævrere Forstand som i det væsentlige identisk med „value and distribution“, saaledes at navnlig Undersøgelser vedrørende Penge- og Kriseteorier lades ude af Betragtning. De udgør nu heller ikke efter amerikansk Tankegang nogen integrerende Del af den rene Teori, men indtager en mere selvstændig Plads ved Siden af denne.

Naturligvis finder vi dog helt tilbage i Revolutionstiden talrige Skrifter om økonomiske Spørgsmaal. Pengevæsenes Ordning og Uafhængighedskrigens Financiering var de Problemer, der dengang særlig beskæftigede Sindene.¹⁾

I den følgende Periode er det fortrinsvis i Politikeres og Statsmænds Afhandlinger, man skal søge Tidens økonomiske Forhold behandlede. Blandt disse har navnlig Alexander Hamilton²⁾ og Benjamin Franklin³⁾ haft Betydning ogsaa for senere Tider, men ogsaa George Washington, Thomas Jefferson,

¹⁾ Seligman fremhæver navnlig (anf. St. p. 61) S. Gale (An Essay on the Nature and Principles of Public Credit, 4 Dele, 1784—86), Pelatiah Weber (Political Essays on the Nature and Operation of Money, Public Finances and other Subjects 1791) og William Douglass (Discourse concerning the Currencies of the British Plantations in North America 1751, og Summary of the British Settlements in North America, 1755).

²⁾ Hamiltons talrige Beretninger om Manufaktur, Pengeomløb, Kredit, Banker, Skatter, sinking funds etc. findes nu i Complete Works ed. by H. C. Lodge 1885—86, 9 Bind, ny Udg. i 12 Bd. 1904. Se ogsaa Harrower: Alexander Hamilton als Nationaløkonom, 1887.

³⁾ I 1729 hævdede han i Nature and Necessity of Paper Currency under Indflydelse af Petty at „a plentiful currency will make rates of interest low and will promote immigration and home manufactures“, og han omtaler naivt, at hans politiske Venner „who considered I had been of some service thought fit to reward me by employing me in printing the money, a very profitable job and a great help to me“.

Større Betydning havde Franklins Betragtninger over Befolkningsspørgsmaalet i Observations concerning the Increase of Mankind and the Peopling of Countries fra 1751, som i mange Henseender anteciperede Malthus' Lære. Men mest Indflydelse fik han gennem den Livsvisdom, han Aar efter Aar docerede i de af ham udgivne Blade The Pennsylvania Gazette og Poor Richard's Almanack. Se nærmere Werzel: Benjamin Franklin as an Economist, 1895.

James Madison og Robert Morris fortjener at nævnes i denne Forbindelse.¹⁾

Men selvfølgelig var det for dem de politiske Problemer og ikke den teoretiske Analyse, der var Hovedsagen, og skønt den første Lærestol i Økonomi blev oprettet ved Columbia College allerede i 1818, var det som alt antydet først efter 1870, at den akademiske Literatur i Amerika bragte selvstændige Bidrag til Økonomiens Teori af nævneværdig Betydning. Hvad der fremkom før den Tid, var som oftest kun Gentagelser af den engelske klassiske Skoles Tanker og Argumenter.²⁾

Der er dog tre Navne fra denne Tid, som stadig nævnes med Hæder i Amerika.

Det første af dem er Daniel Raymond, som med sit to Binds Værk fra 1820 *Elements of Political Economy* søgte frem ad væsentlig andre Veje end Adam Smith og Ricardo, og i Virkeligheden i Tilslutning til Tanker, der allerede var udtalt af Hamilton, lagde Grunden til den Beskyttelsesteori, som siden hen blev udviklet nærmere af Fr. List.³⁾

¹⁾ Washington beskæftiger sig i mangfoldige af sine Breve med land-økonomiske Emner. Det samme gør Jefferson i sine *Notes on Virginia*. Madison syslede navnlig med Handelsspørgsmaalet og Morris med Finansvæsen.

²⁾ Adam Smiths *Wealth of Nations* udkom allerede i 1781 i amerikansk Udgave og Malthus og Ricardo optrykkes henholdsvis 1809 og 1819.

³⁾ Se Neill: *Daniel Raymond, 1897*, særlig ch. IV. Selv betegner Raymond i Forordet sit Arbejde som „an humble effort to break loose from the fetters of foreign authority, foreign theories and systems of political economy, which, from dissimilarity in the nature of governments renders them altogether unsuited to our country“.

Da List i 1825 maatte drage til Amerika, kom han i Forbindelse med de ledende Mænd i et i Philadelphia dannet Samfund til Ophjælpning af den nationale Industri. Præsidenten for dette Samfund var Matthew Carey, H. C. Careys Fader; paa Opfordring af Vicepræsidenten, Charles Ingersoll, greb List ind i Foreningens Kampagne med Offentliggørelsen af en Række Breve, som vakte betydelig Opmærksomhed og i Virkeligheden indeholdt alle de Hovedtanker, der siden nærmere udformedes i *Das nationale System der politischen Ökonomie*. De blev udgivet i et Bind med Titelen: *Outlines of a New System of Political Economy in a Series of Letters addressed by F. List to Charles Ingersoll, Philadelphia 1827*, og findes optrykt i Margaret E. Hirst: *Life of Friedrich List, London 1909*.

Baade Margaret Hirst, Charles Rist (i *Histoire des doctrines économiques, Paris 1909*) og M. Kurt Kohler (i *Problematisches zu Friedrich List, Leipzig 1909*) understreger Paavirkningen fra Raymond og Rambaud (*Historie des Doctrines*) vil endog helt og holdent føre Lists Inspiration tilbage til denne. Selv citerer List aldrig Raymond, og hans Anskuelse afveg paa væsentlige Punkter fra dennes. Maaske forklares Ligheden imellem dem bedst ved den Gæld, hvori de begge stod til Sismondi, saa at Lists Ophold i Amerika snarere betød en Styrkelse af den Tro, han allerede havde erhvervet end en egentlig Omvendelse (se et Brev fra April 1825 citeret af Margaret Hirst p. 33).

Den næste Forfatter, som maa nævnes, er John Rae, en selvlært Skotte, der med Rette er blevet karakteriseret som en Forløber for Bøhm-Bawerk i Kraft af de interessante, men først i den seneste Tid paaagtede Bidrag til Kapitalteorien, der indeholdes i hans Bog fra 1834 med den karakteristiske Titel: *Statement of some New Principles on the Subject of Political Economy, exposing the fallacies of the system of free trade and of some other doctrines maintained in the Wealth of Nations*. Det var herfra J. St. Mill hentede Udtrykket „effective desire of accumulation“, men skønt han gentagne Gange citerer Bogen, fik han næppe Øjet op for de epokegørende nye Tanker, den indeholdt, og det var først længe efter Fremkomsten af Bøhm-Bawerks Teori, at Prof. Mixer gjorde opmærksom paa dens Lighed med Rae's Anskuelser.¹⁾ Ogsaa Rae leverede et Forsvar for Protektionismen ud fra en dyb Overbevisning om „the unsoundness of the system maintained in the Wealth of Nations“.

Den tredje Forfatter, som vandt internationalt Ry, var Henry C. Carey. Ligesom de to andre var han som bekendt overbevist Protektionist og paa snart sagt alle Punkter en ivrig Modstander af den klassiske Lære, men der er dog næppe noget af de talrige Argumenter, han i saa Henseende i sit omfattende Forfatterskab førte frem, som nu har andet end rent historisk Interesse.²⁾

Endelig maa man naturligvis heller ikke fra denne Epoke glemme Henry George, hvis almindelige økonomiske Teori,³⁾ hvor svag den end som Helhed var, dog ikke blev ganske uden Betydning for den økonomiske Tænkning's Udvikling; saaledes fik f. Ex. hans Teori om Arbejdslønnens Afhængighed af no-rent Jordens Produkt siden hen Betydning for Clark.⁴⁾

Men ellers havde den synkende Interesse for Nationaløkonomien, som man finder i England i den efter-klassiske Periode, ogsaa i Amerika sit Sidestykke i en Stagnationstid i

¹⁾ Se Mixer: A forerunner of Bøhm Bawerk, *Quarterly Journal of Economics*, vol. XI, Jan. 1897 pp. 161—190. I 1905 foranstaltede Mixer under Titelen *The sociological theory of capital* en ny Udgave af Raes Bog. Se nu ogsaa Bøhm-Bawerk: *Geschichte und Kritik der Kapitalzins-Theorien*, Kap. XI, 4. Aufl. pp. 277—317.

²⁾ Blandt Careys Værker maa særlig nævnes *Principles of Political Economy I—III 1837—40*, *The Past, the Present and The Future*, 1848, *Principles of Social Science I—III*, 1858—59 og *Manual of Social Science 1864*. Se ogsaa J. W. Jenks: *Henry C. Carey als Nationaløkonom 1885*.

³⁾ Særlig i *Progress and Poverty*, 1879.

⁴⁾ Se J. B. Clark: *Distribution of Wealth*, 1899, Preface p. VIII.

Aarhundredets Midte.¹⁾ Og ligesom det i sin Tid i England var Napoleonskrigenes aktuelle politiske Problemer, der dannede Baggrunden for den klassiske Skoles økonomiske Tænkning, saaledes blev det i U. S. A. Borgerkrigen og de i nærmere eller fjernere Forbindelse med den opstaaende Problemer, der for Alvor satte det teoretiske Tankearbejde i Gang.²⁾

Tillige fik det en vis Betydning, at det Slægtled af unge Nationaløkonomer, som i 70'erne og 80'erne tog dette Tankearbejde op, saa godt som alle gennem kortere eller længere Tid havde studeret i Tyskland. Ved Siden af den klassiske engelske Tradition, der naturligvis stadig levede videre, og som netop nu i dette Tidsrum paa en Maade fornyedes gennem Jevons', Østrigernes og Lausanneskolens Indflydelse, maatte man ganske naturligt som Resultat af Impulserne fra Tyskland vente at se en Omplantning af den historiske Skoles ledende Ideer paa amerikansk Grund.

Noget skete der ogsaa i den Retning. Da man i 1885 stiftede American Economic Association, opstillede man bl. a. følgende Vedtægter:

1) Vi anser Staten for et Middel, hvis positive Medvirkning er uomgængeligt nødvendigt for menneskeligt Fremskridt.

2) Vi tror, at Nationaløkonomien som Videnskab endnu befinder sig paa sine første Udviklingsstadier. Med al Anerkendelse af tidligere Nationaløkonomers Arbejde lægger vi ikke saa megen Vægt paa Spekulation som paa det historiske Studium af det økonomiske Livs faktiske Betingelser for tilfredsstillende at kunne fremme den økonomiske Udvikling.

3) Vi mener, at Konflikten mellem Kapital og Arbejde har stillet et stort Antal sociale Problemer i Forgrunden, hvis Løsning kræver Kirkens, Statens og Videnskabens forenede Anstrengelser hver paa sit Omraade.

¹⁾ Nævnes kan dog fra denne og den følgende Tid: F. Bowen: The Principles of Political Economy applied to the conditions, the resources and the institutions of the American people, 1856, Tucker: Political Economy for the People, 1859, A. L. Perry: Elements of Political Economy, 1865, Amasa Walker: The Science of Wealth, 1866, Simon Newcomb: Principles of Political Economy, 1855 og G. Gunton: Wealth and Progress 1888 og Principles of Social Economics 1891.

²⁾ Stor Betydning i Perioden umiddelbart efter Krigen fik David A. Wells oprindelig Professor i Kemi, som bragte Orden i Statsfinansernes Kaos og skrev en Række Rapporter og Afhandlinger særlig vedrørende Skatte-spørgsmaal, men uden egentlig økonomisk Uddannelse, som han var, fik han kun ringe Betydning paa det rent teoretiske Omraade. Af andre praktiske Økonomer fra denne Tid kan nævnes Horace White, Edward Atkinson, W. G. Sumner, Charles F. Dunbar og J. Schoenhof.

Klarere kunde den yngre historiske Skole i Tyskland vel næppe selv have formuleret sit Standpunkt. Og naar man, da det statsvidenskabelige Fakultet ved Columbia University Aaret efter startede det første videnskabelige Tidsskrift paa dette Felt, valgte Titelen: *Political Science Quarterly, A Review devoted to the Historical, Statistical, and Comparative Study of Politics, Economics and Public Law*, finder man selvsagt ogsaa deri en tydelig Efterklang af tyske Toner.

Men inden længe blev der til de nysnævnte Vedtægter føjet en Fodnote om, at denne principielle Erklæring blot blev foreslaaet og vedtaget af Foreningens Grundlæggere som et almindeligt Udtryk for deres Meninger og Hensigter, men ikke skulde anses for bindende for de enkelte Medlemmer. Og Foreningen blev — hvad den forøvrigt havde været straks fra første Begyndelse — et Samlingssted for Økonomer af alle Afskyninger: for Dyrkere af den rene Teori lige saa vel som for Praktikere, Historikere og Statistikere. Paa samme Maade blev det i de følgende Aar i første Række det af Prof. Dunbar ved Harvard i 1886 netop med Henblik paa Faren ved en overhaandtagende tysk Indflydelse¹⁾ grundlagte Tidsskrift *The Quarterly Journal of Economics*, hvis Spalter blev Tumbleplads for de yngre Økonomer i deres ivrige Meningskampe.

Selvfølgelig var der blandt dem, der havde deltaget i Valfarten til Tyskland, nogle, for hvem statistiske og historiske Studier kom til at spille Hovedrollen; det gjaldt f. Ex. for H. C. Adams og Richmond Mayo-Smith. Men mangfoldige andre vendte sig paany mod den rene Teori, og for det meste af en Menneskealder endnu stod amerikansk Nationaløkonomi afgjort i Nyklassicismens Tegn.

Men indenfor denne Menneskealder har igen hver Tiaar sit særlige Præg.

I 80'erne var det Francis A. Walker, som var den centrale Skikkelse.

Efter en glimrende Karriere i Borgerkrigen, hvor han hurtigt avancerede til General, blev han Leder af Folketællingerne i 1870 og 1880 og desuden Professor i Nationaløkonomi ved Yale og siden ved Johns Hopkins University for til sidst at ende som Præsident for det ansete Massachusetts Institute of Technology i Boston.

I ham fik Amerika sin første virkelig betydelige Teoretiker. Som Soldat og Statistiker, som College Præsident og

¹⁾ Se Dunbars Indledningsartikel: *The Reaction in Political Economy*. Nationaløkonomisk Tidsskrift LXV.

økonomisk Forfatter — overalt var han den fødte Leder, og som den ubestridt førende amerikanske Nationaløkonom i Aarhundredets sidste Fjerdedel, blev han da ogsaa ganske naturligt ved Dannelsen af American Economic Association dennes første Præsident. I mangt og meget var han ogsaa selv paa-
virket af de Tanker, der laa bag Foreningens Dannelse; overfor den klassiske Teoris abstrakte Ræsonnementer, pegede han bestandig paa Nødvendigheden af induktive Undersøgelser af de konkrete Fakta. Men uden Førstehaands Kendskab til Kontinentets økonomiske Videnskab som han var, naede han dog aldrig at blive Ophavsmand til nogen egentlig Skole, og ogsaa hans egen Indsats faldt væsentlig indenfor den rene Teori.

Foruden med Pengevæsen — han var en ivrig Forkæmper for Bimetallisme — beskæftigede han sig særlig med Profit og med Arbejds løn.

Vægtigst var utvivlsomt hans Bidrag paa det første Omraade. Skønt han ikke var den første, der opstillede Analogien mellem Profitten og Jordrenten, var det dog først ham, der for Alvor skaffede denne Tanke Indpas i Fordelingslæren, ligesom han i Forbindelse dermed klart drog Skellet mellem Driftsherre og Kapitalist.¹⁾

Mindre originalt var hans positive Bidrag til Arbejds lønnens Teori. Paa dette Omraade fandt han ved sin Fremtræden endnu Lønningsfondsteorien som den ubestridt herskende. Den Reaktion, der i England var indtraadt som Følge af Longe's, Leslie's og Thornton's Angreb og Mill's berømte Tilbagekald i 1869, havde i Amerika kun givet svage Efterdønninger. Nu rettede imidlertid Walker i et fortræffeligt Essay fra 1875²⁾ og Aaret efter i Bogen *The Wages Question* en sønderlemmende omend ikke helt igennem lydefri Kritik mod Teorien.³⁾ Men ikke tilfreds hermed arbejdede han sig efterhaanden — i sin *Political Economy* fra 1883 og flere følgende Arbejder — frem til en selvstændig, men højst virkelighedsfjern Lønteori ikke ulig Jevons', hvorefter Arbejds lønnen blev Restindkomsten, the residual share in the product of industry.⁴⁾

¹⁾ Se særlig *Political Economy*, Pt. IV ch. IV, 3 ed. pp. 232—245 og *Discussions I* pp. 359—380 og 383—413.

²⁾ *The Wages Fund Theory*, *North American Review*, Jan. 1875.

³⁾ Se herom særlig hos Taussig (*Wages and Capital*, 1896 ch. XIV), der sammen med Böhm-Bawerk og Wicksell kan nævnes som Repræsentant for den „nye Lønningsfondsteori“.

⁴⁾ Se herom Walker: *Political Economy* Pt. IV ch. V, særl. p. 250—51 (3. ed.), Hollander: *The Residual Claimant Theory of Distribution*, *Quarterly Journal of Economics*, vol. XVII, Febr. 1903, p. 261 ff.

Var det saaledes langt fra altid, at Walker's egne positive Bidrag til Økonomiens Teori viste sig at være af blivende Betydning, var dog alt, hvad der udgik fra hans Haand, stimulerende og ansporende, og han øvede da ogsaa en Indflydelse paa sin Samtid større end nogen anden amerikansk Nationaløkonom har kunnet glæde sig over, selv om han som nævnt ikke kom til at danne nogen egentlig „Skole“. Det maa ogsaa erkendes, at man Gang paa Gang i hans Arbejder møder Originalitetens Glimt, men letflydende som hans Stil var, flød der ham ogsaa adskilligt i Pennen, som ikke kunde staa for en nærmere Prøvelse. Som saa ofte, naar Geniet forsøger at gaa de nye Veje, gik det ogsaa her i nogen Grad ud over Fremstillingens velafvejede Systematik og Konsekvens.

Fra 90'erne rager ingen enkelt Personlighed frem. Bedst kunde man maaske karakterisere denne Tid som den „østrigske“ Periode i amerikansk Nationaløkonomi. I 1890 udkom den engelske Oversættelse af Bøhm-Bawerks Capital and Interest, og snart fulgte andre af den østrigske Skoles Værker efter. Og i Løbet af faa Aar kom der da i de amerikanske Tidskrifter et Ordskifte til Udbrud, der er uden Sidestykke i amerikansk Nationaløkonomis Historie, og som maaske kun har sin Lige i hin frugtbare Periode i England, mellem 1815 og 1825, da Mænd som Malthus og Ricardo, James Mill og Mc. Culloch, Torrens og Senior vekslede Meninger om økonomiske Spørgsmaal, og da en Mand, der blev opfordret til at indtræde i den berømte Political Economy Club, skal have svaret, at han vilde gøre det, saafremt han kunde finde to Medlemmer af den, der paa noget Punkt var enige. At Opfattelserne stod skarpt overfor hinanden i denne Periode, var derfor heller ikke i sig selv noget Svaghedstegn. Men alligevel maa man i dette Tilfælde med Beklagelse af de skønne spildte Kræfter konstatere at udover at tærskke Langhalm paa Grænseværdilærens Grundtanker naaede man i Virkeligheden ikke i dette Tiaar. Det blev for at bruge Hollanders træffende Udtryk om baade dette og det følgende Tiaars økonomiske Spekulation i Amerika „economic theorizing“ snarere end „economic theory“. ¹⁾

Alligevel er der mere Grund til her at dvæle ved det første Tiaar af indeværende Aarhundrede, saa vist som det er det, der betegner Amerikas hidtil største Indsats i den teoretiske Økonomi. Hvor højt man saa vil vurdere den, bliver jo et andet Spørgsmaal.

¹⁾ Se Hollander: Economic Theorizing and Scientific Progress, American Economic Review VI, Suppl. p. 129.

Den Mand, til hvem dette følgende Tiaars Enhedspræg i amerikansk Økonomi kan føres tilbage, er John Bates Clark. Uddannet under Knies sammen med Böhm-Bawerk kom han lidt senere, men som det synes i det væsentlige uafhængig af de andre¹⁾ ind paa lignende Tanker som Jevons, Menger og Walras og opbyggede sit økonomiske System paa Grænseværdilærens Grund.

Bedømmelsen af dette Tiaars teoretiske Forskning i U. S. A. maa derfor i sidste Instans bero paa, hvilken Betydning man vil tillægge Grænsenytte- og Grænseproduktivtetsprincippet for Økonomiens Teori. Og selv uden at komme ind paa en mere almindelig Vurdering af disse Principer, som selvsagt vilde føre langt udover Rammerne for nærværende Oversigt, tør man vel sige, at de, hvor megen Hjælp de end ved Løsningen af en Række Problemer kan yde, dog næppe i Længden vil kunne hævde den Plads som den økonomiske Teoris deus ex machina, hvortil netop ikke mindst amerikanske Økonomer fra denne Periode har villet ophøje dem.

Og naar det saa er Clark, der for den almindelige Bevidsthed er kommet til at staa som denne Periodes Bannertører og vel overhovedet som den berømteste Nationaløkonom, Amerika har frembragt, gør man ham næppe Uret ved at hævde, at dette for en væsentlig Del beror netop paa, at han var den første, der for Alvor slog til Lyd i Amerika for de Tanker, der paa denne Side af Atlanten saa at sige laa i Luften i disse Aar. Alene det er naturligvis ikke nogen ringe Fortjeneste, og i Forhold dertil turde det være af ret underordnet Betydning nøjagtigt at faa konstateret, i hvilken Grad disse Tanker var originale hos Clark, og i hvilken Grad han havde lært af de andre.

Men paa den anden Side maa det indrømmes, at dersom man lader denne dogmehistoriske Interesse i de forskellige Doktrinens rent tidslige Prioritet falde, er det ikke usandsynligt at den, der nu tager fat paa Clark efter i Forvejen at have stiftet Bekendskab med Grænseværdilæren i dens europæiske Klædebon, vil fristes til at underskrive den Dom, man jo desværre saa ofte nødes til at fælde, naar man har arbejdet sig igennem et nyt Systemværk: at det indeholder meget, som

¹⁾ Se *Distribution of Wealth*, p. 376 Noten og Preface p. VII—VIII. Uden at kende hverken v. Thūnens Tilløb til en Grænseproduktivitetsteori eller Jevons' og Østrigernes Undersøgelse over Grænsenyttens opstillede Clark første Gang Begrebet „effective utility“ i en Artikel i *New Engländer* 1881, og senere i en Artikel i *Yale Review* November 1892.

baade er nyt og godt, men at det gode deri ikke er nyt, og det nye ikke godt.

Thi det lader sig ikke nægte, at Clarks blændende og inspirerende Form ofte dækker over store Svagheder. Som Walker havde han en letløbende Stil, og han holdt af at kettere med sine velformede Analogier og Antiteser. Men filosofisk som han var, lod han sig i sit Hang til Skolastik og Dialektik ofte forlede til at opstille abstrakte og virkelighedsfjerne Konstruktioner. Dertil kom, at da han i 1899 udgav sit Hovedværk „Distribution of Wealth“, var det paa mange Punkter sine talrige Bidrag til Tidsskriftdiskussionen gennem det meste af tyve Aar, han søgte at samle i afrundet Form til en Helhedsopfattelse af den økonomiske Teori.¹⁾ Hvor fristende en saadan Fremgangsmaade end kan være, bekræftede det sig dog ogsaa i dette Tilfælde, hvor vanskeligt det er at undgaa, at Fremstillingens Proportioner og Tankegangens Enhed og Sammenhæng kommer til at lide derunder. Alligevel staar dette Værk efter Seligmans Mening saa højt, at det stiller Clark paa Linie med Ricardo, Senior, St. Mill, Jevons og Marshall som en Hovedrepræsentant for angelsachsisk økonomisk Tænkning i det 19. Aarh.²⁾

Eneherskende blev Clark dog ikke i den amerikanske Nationaløkonomi i denne Periode, selv om han i Modsætning til Walker i høj Grad kom til at danne Skole. Med Udgangspunkt i de tre Universiteter, som sammen med enkelte andre (Johns Hopkins f. Ex.) har været førende paa den økonomiske Forsknings Omraade, kunde man overfor en Columbia-Gruppe bestaaende af Clark og hans nærmeste Tilhængere stille en Harvard-Gruppe og en Wisconsin-Gruppe med henholdsvis Tauszig og Ely som ledende Repræsentanter. Begge disse Økonomer, som er en Smule yngre end Clark, har udmærket sig ved en Klarhed i Tanke og Fremstillingsform, der bl. a. har sat sig Spor i Udgivelsen af „Principles“, som overalt i Verden nyder den største Anseelse som Lærebøger.³⁾ Men om dem begge gælder det, at deres Hovedindsats falder uden for den rene Teori.

Og blandt de noget yngre er der kun faa, der ikke paa mangfoldige Punkter staar i Gæld til Clark. Imidlertid er det

¹⁾ Se Preface p. V—VI.

²⁾ Festgabe für Lujo Brentano p. 69.

³⁾ F. W. Tauszig: Principles of Economics I—II, 3. ed. revised, 1923; Richard T. Ely: Outlines of Economics 4. revised ed. ved Th. S. Adams, Max O. Lorenz og Allyn A. Young, 1923.

naturligvis ikke muligt her at gennemgaa hver enkelt af disse Forfatteres Arbejder eller blot nævne deres væsentlige Indsats i den økonomiske Tænkning. Der skal kun mere almindeligt i korte Træk peges paa nogle af de Punkter, der betegner denne Retnings særlige Bidrag til den økonomiske Teori.

Først kan man da nævne, at Clark mere end de fleste andre økonomiske Forfattere betoner Modsætningen mellem Statik og Dynamik indenfor den økonomiske Teori.¹⁾ I *Distribution of Wealth*, der ligesom Marshalls *Principles* kun var lagt an som første Bind af et omfattende Værk, beskæftiger han sig sig særlig med de statistiske Problemer, medens han senere i Bogen *Essentials of Economic Theory* fra 1907 gjorde et dog mindre paaagtet og ret skitse-mæssigt Forsøg paa at give en Økonomiens Dynamik.

Det, der for Clark er det karakteristiske ved den statiske Tilstand, som i det væsentlige svarer til Marshalls „stationary state“, er for det første, at der i den hersker „perfect mobility without motion“,²⁾ saaledes at Arbejde og Kapital her bliver i de Anvendelser, de engang har faaet til Trods for, at der her hersker fuld Bevægelighed og Delelighed for samtlige produktive Faktorer. — Det andet Karaktertræk, som Clark fremhæver ved den statiske Tilstand, er, at der ikke i den eksisterer nogen Driftsherregvinst i snævrere Forstand, men at Prisen for enhver Vare er lig dens Produktionsomkostninger, der igen alene bestaar af Arbejds løn og Kapitalrente.³⁾

Clark er naturligvis klar over, at en saadan statisk Ligevægtstilstand aldrig forekommer i det virkelige Liv. Det er en Abstraktion — han betegner endog selv dens Forudsætninger som „imaginary“ og „unreal“, som „a heroic, but indispensable use of the isolating method of study“⁴⁾ — men han finder deri ligesom Marshall en Simplificering, der lader væsentlige Faktors Indflydelse fremtræde klarere end før, idet der ses bort baade fra de dynamiske Forandringer, der følger med Samfundets Udvikling, og de tilfældige og uregelmæssige Bevægelser, der er et Resultat af Træghed og Gnidningsmodstand.

Blandt Clarks Efterfølgere var der adskillige, der afviste eller kritiserede Sondringen mellem Statik og Dynamik,⁵⁾ men i Realiteten blev den accepteret af det store Flertal.

¹⁾ Se herom særlig *Distribution of Wealth* ch. V—VI og XXV—XXVI.

²⁾ Anf. St. p. 64.

³⁾ Anf. St. p. 70.

⁴⁾ Anf. St. p. 60.

⁵⁾ Se f. Ex. Carver: *The Distribution of Wealth*, Introduction p. XIV.

En anden Ejendommelighed, der i Tilslutning til Clark's egen Opfattelse præger hans Skoles Værker, er dens Opereren med Begrebet „social value“. Denne har atter til Følge, at Prisdannelsesprocessen, der jo for de fleste Teoretikere er Nøglen til Forstaaelsen af Produktions- og Fordelingproblemet, for denne Retning træder tilbage for en sammenfattende Betragtning af de økonomiske Kræfters Samspil. Det er Produktionsfaktorernes sociale Grænseproduktivitet, bestemt ikke ved de i den enkelte Producents Besiddelse værende Mængder af dem, men af de i Samfundet som Helhed eksisterende Mængder af dem, som udgør Tankegangens Elementer. Clark's „ultimate unit of value“ bliver derfor ogsaa „a social aggregate of sacrifice — the sacrifice which all society undergoes in the labor of its final hour“.¹⁾

Utvivlsomt frembyder denne Betragtningssmaade i Kraft af sin Simpelhed adskillige Fordele, hvor det blot gælder at trække de store Linier op, men den overflødiggør ikke derfor det mere detaillerede Studium af den komplicerede Prisdannelsesproces, hvoraf dog i sidste Instans al Produktion og Fordeling i det moderne Byttesamfund resulterer. Helt har man da heller ikke negligeret Pristeorien i moderne amerikansk Nationaløkonomi. Nævnes kan saaledes Irving Fisher's betydelige Ungdomsarbejde *Mathematical investigations into the theory of value and prices*,²⁾ og som vi straks skal se er der en hel Fløj af Clark's yngre Elever, som netop i Prisen og Markedets Fænomener ser Nationaløkonomiens terminus ad quem.

Som et andet Omraade, hvor amerikanske Forskeres Arbejde i mange Henseender har været banebrydende, kan nævnes Læren om Produktionsfaktorernes Kombination. Flertallet har her i Tilslutning til Clark opstillet Loven om det aftagende Produktionsudbytte i en Slags Parallelstilling til Loven om den faldende Grænsenytt, som man i hvert Fald ikke i samme Grad finder andetsteds i moderne økonomisk Teori. Tilsammen munder begge disse Momenter hos Clark ud i en „law of variation of economic results“, som bliver Grundlaget ogsaa for hans Fordelingslære.³⁾

¹⁾ Se herom særlig *Distribution of Wealth* ch. XXIV, jfr. ogsaa en Artikel af Schumpeter: *On the Concept of Social Value*, *Quarterly Journal of Economics*, 1909.

²⁾ *Transactions of the Connecticut Academy*, vol. IX, 1892.

³⁾ Se Clark: *Distribution of Wealth*, p. 208—09 og Artiklen *A universal law of economic variation*, *Quarterly Journal of Economics* 1894 p. 251.

Udgangspunktet er naturligvis den klassiske Lære om Jordens aftagende Udbytte, og den særlige Indsats, der for en væsentlig Del kan tilregnes Amerikanerne,¹⁾ bliver derfor Paa-visningen af, at denne Lov ikke, saaledes som Klassikerne mente, alene gjaldt Jorden, men at den under statiske Forudsætninger havde universel Gyldighed.²⁾

Noget andet er, at de forskellige Faktorer ikke i lige Grad er tilgængelige for Variation, og at netop Jorden i denne Henseende har en Særstilling i Kraft af sin naturlige Begrænsning. Dette Moment, som hos de lidt ældre træder noget i Baggrunden, fremhæves stærkt i en mere moderne Formulering som F. M. Taylor's³⁾, der i det hele og store kan betegnes som mønstergyldig.

Konsekvensen af denne Generalisering af det aftagende Udbyttes Lov blev ganske naturligt, at man opgav Sondringen mellem Jord og Kapital og behandlede de materielle Produktionsmidler under eet som en homogen Masse. Ogsaa her var det Clark selv, der gik i Spidsen fulgt af Flertallet af sine Elever. I dette Tilfælde gik dog f. Ex. Carver imod ham i sin ogsaa iøvrigt bemærkelsesværdige Artikel: The concept of an economic quantity.⁴⁾

Clark selv indrømmer ogsaa, at Jorden i den økonomiske Udviklingsproces indtager en Særstilling.⁵⁾ Hvad Sammenfatningen af Jord og Kapital bringer til Udtryk, er derfor kun, at der ikke, naar man begrænser sig til Betragtningen af en statisk Ligevægtstilstand, er nogen afgørende økonomisk Forskel imellem dem. Og heri maa man vel give ham Ret. Det kan derfor heller ikke være afgørende, naar man har indvendt, at en saadan Sammenfatning udviser vigtige sociale Modsætninger. Det turde tværtimod, som Schumpeter bemærker,⁶⁾ netop være deri, at den nye Erkendelse ligger, at man ikke lader Fænomenernes sociale Forskelle skjule deres eventuelle økonomiske Væsenlighed.

¹⁾ Nævnes maa dog ogsaa Philip H. Wicksteed: An Essay on the Coordination of the Laws of Distribution og The Commonsense of Political Economy.

²⁾ Se Clark: Distribution of Wealth ch. XIII og XXII—XXIII og Carver: Distribution of Wealth, 1904, ch. II.

³⁾ Se F. M. Taylor: Principles of Economics, 1921, ch. IX—XI.

⁴⁾ Quarterly Journal of Economics, 1907. Se ogsaa om dette Spørgsmaal Taussigs Artikel i Quarterly Journal of Economics, XXXIX.

⁵⁾ Se særlig Essentials of Economic Theory, p. 188.

⁶⁾ Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft Bd. 34, 1910 p. 22.

Disse materielle Produktionsmidler kalder Clark imidlertid ikke slet og ret Kapital, men capital goods til Forskel fra hvad han betegner som true capital.¹⁾ Dermed er vi naaet til en Distinktion, hvorom der har staaet betydelig Strid, og som ikke i samme Grad som saa mange andre af Clark's Ideer er bievnet „a go“ eller „a hit“ iblandt hans Efterfølgere.

Ved true capital forstaar Clark da den i et Samfund tilstedeværende varige og bevægelige „fund of productive wealth“ investeret i materielle Ting, som bestandig skifter. Medens capital goods er forgængelige og maa gaa til Grunde, for at Produktionen kan være vellykket, er true capital permanent, og det er af vital Betydning for Produktionens fortsatte Gang, at den bevares intakt.²⁾ Som en yderligere Modsætning mellem true capital og capital goods nævner Clark, at den første er mobil, de sidste ikke.³⁾ Det er muligt at tage „Kapital“ ud af en Industri og anbringe den i en anden, men det er ganske umuligt rent haandgribeligt at tage Redskaberne fra en Industri og benytte dem i en anden.

Med disse Betragtninger mener Clark at have fundet Forklaringen paa, at Forretningsmanden udtrykker sin Kapital i Penge. Naar han taler om de 100.000 Dollars, han har investeret i sin Forretning, er det, fordi han med Udtrykket „100.000 Dollars“ tænker paa noget blivende „an abiding thing“, som han havde, da han startede sin Forretning, og endnu har hvis Forretningen ikke er mislykket. Han nærer sædvanligvis ikke derfor nogen Vrangforestilling om Karakteren af de Ting, hvori hans Kapital er inkarneret, og ved navnlig, at den ikke bestaar i Mønt eller andre Omsætningsmidler. Alligevel tænker han sig instinktivt og ubevidst Kapitalen som en Pengesum, „a value, an abstract quantum of productive wealth, a permanent fund“; det er dette, de 100.000 Dollars i Virkeligheden betegner. Forestiller man sig dette uafhængigt af de konkrete Ting, hvori denne Pengesum er legemliggjort, betegner det en tom Abstraktion, men hvis man tænker derpaa som „actually embodied in concrete things“, er det efter Clark's Mening ikke en Abstraktion, men „a material entity“. Efter saaledes at have garderet sig mod den Opfattelse, at Kapitalen nogensinde lever

¹⁾ Se Distribution of Wealth, p. 122, hvor dette Udtryk har erstattet de i Clark's tidligere Tidsskriftartikler benyttede Betegnelser abstract eller pure capital (se Capital and its earnings, Publ. of the Am. Ec. Ass. 1. Ser. III p. 89, 1888 og The Genesis of Capital, Yale Review Nov. 1893).

²⁾ Distribution of Wealth, p. 117.

³⁾ Anf. St., p. 118.

„in a disembodied state“, i Æterform, mener han trygt ogsaa for videnskabelige Formaal at kunne anvende Forretningsmandens Sprogbrug og betegne Kapitalen som „a sum of productive wealth invested in materiel things which are perpetually shifting.“¹⁾

Hvoraaf denne Fond egentlig bestod, var nu ikke ganske klart efter Clark's egen Beskrivelse af den, og de Udtryk, han til forskellige Tider brugte om den, lader sig ikke alle forene. Oprindelighed det, at „true capital resides in many unlike things, but consists of a single entity that is common to them all. That entity is „effective social utility“.²⁾ Senere bestaar Kapitalen ikke mere i den abstrakte „social utility“, men af de konkrete Kapitalgoder³⁾ og til sidst betegner han i en tysk Tidsskriftsartikel Kapitalen som eine Masse von Dingen von der Art wie etwa Maschinen, Werkzeuge, Gebäute u. s. w. og indrømmer, at der für einen matematischen Augenblick ikke er nogen Forskel mellem Kapital og Kapitalgoder.⁴⁾

Idet Clark selv saa stærkt betoner sin Tilslutning til Forretningsmandens Opfattelse af Kapitalen som en Pengesum, er det i og for sig kun naturligt, at Böhm-Bawerk, som er den, der frem for nogen anden har kritiseret det Clark'ske Kapitalbegreb, opstillede Spørgsmaalet saaledes, at det i sidste Instans kom til at dreje sig om, hvorvidt „Produktionsfaktoren Kapital“, ud fra hvis reelle Virken vi forklarer saa mange faktiske Foreteelser indenfor Produktion og Fordeling, har Værdi eller er Værdi.⁵⁾ Ogsaa Fetter saa i Clark's Kapitalbegreb kun en Værdisum, men medens Böhm-Bawerk fandt størst Klarhed i hans oprindelige Standpunkt, foretrak Fetter de senere Udtalelser, om at Kapitalen „bestaar“ i Kapitalgoderne, idet Betegnelsen af Kapitalen som en Entitet, der er embodied in instruments of production forekom ham at have „the unpleasant flavor of Marx's labor jelly“.⁶⁾

Alligevel er det et Spørgsmaal, om man ikke — hvad enten man nu ynder denne Smag eller ej — kommer Sandheden nærmest ved at opfatte true capital som en Energifond, en permanent eksisterende Mængde af Energienheder, til enhver Tid kombineret i capital goods af en bestemt teknisk Form, eller

¹⁾ Anf. St. p. 119.

²⁾ Publ. of the Am. Ec. Ass., 1 Ser. III p. 91.

³⁾ Distribution of Wealth, p. 116.

⁴⁾ Das Wesen des Kapitals i Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung XVI p. 428.

⁵⁾ Positive Theorie des Kapitals 4. Ausg. p. 83.

⁶⁾ Recent Discussion of the Capital Concept i Quarterly Journal of Economics XV p. 15.

for at udtrykke det paa god gammel Ricardo'sk Maner netop som labour embodied in instruments of production.¹⁾

Og det lader sig vel heller ikke nægte, at denne Tanke, naar den anvendes med behørig Forsigtighed, for adskillige Øjemed kan have sin Berettigelse. Men paa den anden Side maa det indrømmes, at Clark's egen Anvendelse deraf sikkert har gjort mere Skade end Gavn ved at tilsløre det rette Forhold mellem Pengekapital og Realkapital. Det var Sondringen mellem capital goods og true capital, der førte ham ind paa Ideen om, at true capital paa mystisk Vis synchronizes labor and its fruits,²⁾ og i Forbindelse dermed paa Tanken om, at kun Nyskabelsen, men ikke Vedligeholdelsen af true capital kræver abstinence eller waiting.³⁾ Men da disse Teorier forlængst er forladt af baade Guder og Mennesker, er der ingen Grund til her at gaa nærmere ind paa dem.⁴⁾

Som en yderligere Konsekvens af den ovenfor omtalte Generalisering af det aftagende Udbyttes Lov er der hos Amerikanerne en Tendens til at opbygge Fordelingslæren i sin Helhed paa det samme Princip, der efter Klassikernes Opfattelse laa til Grund for Jordrentens Opstaaen, en Tankegang, som jo imidlertid kan føres helt tilbage til v. Thünen. Og en videre Følge heraf bliver det atter, at Jordrenten hos disse Forfattere hverken mere eller mindre end de øvrige Indkomstarter øver Indflydelse paa Prisen.

Grundlaget for Clark's Fordelingslære er Grænseproduktivtetsprincippet. Under fri Konkurrence og i et statisk Samfund vil enhver Produktionsfaktors Andel i Totalproduktets Værdi være bestemt ved dens Grænsebidrag, dens specific productivity, som Clark foretrækker at kalde det.⁵⁾ Det er altsaa en Tilregningsteori, en imputation theory, hvis bærende Tanke er den, at enhver Produktionsfaktor netop faar sit Produkt, og at disse Andele tilsammen lægger Beslag paa hele Produktionsresultatet.

I Forbindelse med denne Tankegang staar ogsaa den Tilbøjelighed, man finder ikke blot hos Clark, men ogsaa hos

¹⁾ Jfr. særlig *Essentials of Economic Theory*, p. 31: „Instruments of production compose the fund, but the dollars serve to describe it“ og p. 135: „This is only a provisional mode of measuring it. The money spent really represents sacrifice incurred“.

²⁾ *Distribution of Wealth*, p. 128, jfr. 303 ff.

³⁾ *Anf. St.* p. 133.

⁴⁾ Se f. Ex. Taussigs Kritik i *Capital, Interest and Diminishing Return: Quarterly Journal of Economics* XXII p. 333—363.

⁵⁾ *Distribution of Wealth*, ch. IV, særlig p. 49, Noten.

Flertallet af hans Efterfølgere, til i Fordelingsteorien at søge en Retfærdiggørelse af den nuværende Samfundsordning.¹⁾

Heroverfor er det naturligvis let med Hobson at citere den den berømte Tautologi, at

„..... the value of a thing
Is just as much as it will bring“

og ironisere over, hvor fortræffeligt hele denne Tankegang egner sig til at afløse den ældre klassiske Skoles Lønningsfondsteori og Malthusianisme som et bekvemt Argument imod alle, der af Ondskab eller Taabelighed vækker Utilfredshed og Misundelse f. Eks. indenfor Arbejdernes Rækker.²⁾ Men tvinges vi ikke til at gribe i vor egen Barm og indrømme, at ogsaa meget af den europæiske Nationaløkonomi selv fra den allernyeste Tid uvilkaarligt munder ud i et direkte udtrykt eller tydeligt underforstaaet Forsvar for denne den bedste af alle økonomiske Verdener?

Da nu Clark regner Jorden med under Kapitalen, bliver der i det statiske Samfund kun to forskellige Indkomstarter, Arbejds løn og Kapitalrente, som han begge forklarer paa nøjagtig samme Vis.

For Lønnens Vedkommende fik den Clark'ske Forklaring — at den bestemmes ved det Merprodukt, der skyldes den sidst tilkommende Arbejder eller Arbejdergruppe³⁾ — saa godt som enstemmig Tilslutning hos det yngre Slægtled (Seligman, Carver, Fetter, Seager, Johnson etc.) undertiden i Forbindelse med Tanken om standards of life som bestemmende for den udbudte Arbejds mængde.

Anderledes med Renteteorien. Her stillede Clark sig paa det Standpunkt, at Lønteoriens Argumentation Ord til andet lod sig gentage,⁴⁾ men heri var der kun faa selv blandt hans egne Elever, som fulgte ham, og i U. S. A. som andetsteds er Kapitalrenteteorien stadig Økonomiens mest kontroversielle Afsnit.

Den Clark'ske Anskuelse, der jo i Grunden ikke er andet end en ny Formulering af den gamle Produktivitetsteori, støder paa samme Vanskelighed, som altid har været fældende for

¹⁾ Anf. St. p. 3 og 9.

²⁾ Se J. A. Hobson: Neo-Classical Economics in Britain, Pol. Sc. Qu. vol. XL p. 354 (Sept. 1925). Allerede i sin Anmeldelse af Clark's Distribution of Wealth (Quarterly Journal of Economics XV, 1901 p. 578) angreb Carver disse etiske Følgeslutninger, som utvivlsomt ogsaa hidrog til at gøre Clark upopulær i vide Kredse.

³⁾ Distribution of Wealth, Ch. VII.

⁴⁾ Anf. St. Ch. XII.

denne Teori som eneste Forklaring paa Rentens Opstaaen: at det Udbytte, som faas ved Kapitalens Medvirkning i Produktionen — i Modsætning til Lønnen — rent umiddelbart fremtræder som et Brutto- og ikke straks som et Nettoudbytte. Thi det er jo kun, hvis der opnaas noget udover, hvad der medgaar til Kapitalgenstandens Fornyelse, at der opstaaer Rente.

At Clark kunde overse dette, beror, som det klart kom frem i hans interessante Diskussion om dette Spørgmaal med Bøhm-Bawerk,¹⁾ atter paa hans ulykkelige Brug af Begrebet true capital, der som Kilde til Renten betragtes som en permanent Fond, der saa at sige automatisk fornyes, saaledes at det bliver ham en Selvfølgelighed, at der udover, hvad der er nødvendigt til Kapitalgodernes Fornyelse fremkommer et Overskud. Hvorfor dette sker, forklarer han kun med en Henvisning til Erfaringen.

Og dog er det, som Bøhm-Bawerk Gang paa Gang fremhævede i den nævnte Diskussion, netop dette Spørgsmaal, man maa søge at besvare, naar man vil give en Forklaring af Rentens Opstaaen i Modsætning til en blot og bar Beskrivelse og Anerkendelse af dens Eksistens som „Erfahrungstatsache“.

Det Svar, som Bøhm-Bawerk selv gav paa dette Spørgsmaal, fik den største Betydning ogsaa i Amerika. Ganske vist stillede man sig i Almindelighed der som andetsteds afvisende overfor han „tredie Grund“, Nutidsgodernes rent tekniske Overlegenhed, men til Gengæld er de to første, Misforholdet mellem Behov og Dækning og Undervurderingen af de fremtidige Behov, vel nok dem, man ogsaa i den amerikanske Literatur hyppigst støder paa ved Forklaringen af Renten og dens Højde. Især fremhæves de hos Frank A. Fetter²⁾ og Irving Fisher,³⁾ der former Udtrykkene time preference og impatience theory of interest.

Vender vi os efter denne Betragtning af de statiske Indkomstarter Løn og Rente mod Dynamiken, møder vi endelig

¹⁾ Se Bøhm-Bawerks Artikel „Zur neuesten Literatur über Kapital und Kapitalzins“, Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung XV p. 443 ff og XVI p. 1 ff, Clark's Svar „Das Wesen des Kapitals ibid. XVI p. 426 ff og Bøhm-Bawerks Replik ibid. p. 441. Med uvæsentlige Forkortelser er disse Artikler i engelsk Oversættelse optaget i Quarterly Journal of Economics XXI, 1907, p. 1 ff, 247 ff og 351 og XXII, 1908 p. 28.

²⁾ Interest theories, old and new, American Economic Review, IV, 1914 p. 68 ff.

³⁾ Se Rate of Interest, 1907, særlig p. 88 og Artiklen The „impatience theory“ of interest, Aftryk af Tidsskriftet Scientia, IX, 1911 p. 386.

i Driftsherreevinsten et Problem, som i ganske særlig Grad har haft de amerikanske Teoretikers Interesse.

Den første selvstændige amerikanske Indsats paa dette Omraade betegner vel Walker's Betragtning af Driftsherreindtægten som rent of natural ability. Denne Teori, der siden hen hos Taussig søges kombineret med Marshalls Opfattelse,¹⁾ betragter altsaa Driftsherreindtægten som en særlig Art af Arbejds-løn, en Tankegang, som ogsaa delvis finder Genklang hos Forfattere som Seligman og Fetter.

Med Clark's Sondring mellem Statik og Dynamik og hans Henvisning af Driftsherreindtægten alene til det dynamiske Samfund kom en ny Opfattelse frem. Driftsherreindtægten blev da Betalingen for at lede den økonomiske Virksomhed ind i nye Baner, at træffe nye Afgørelser, organisere og kombinere de produktive Kræfter paa nye Maader, altsaa i hvert Fald et Arbejde og en Løn af en ganske særlig Karakter.²⁾

Men ogsaa Risikoteorien har hos amerikanske Forfattere fundet en nærmere Udformning og Uddybning. Navnlig F. B. Hawley,³⁾ J. John Haynes⁴⁾ og A. T. Hadley,⁵⁾ men ogsaa Calver,⁶⁾ Emery⁷⁾ og Davenport⁸⁾ fortjener at nævnes i denne Forbindelse, og fra de allerseneste Aar er der Grund til at omtale en Bog af F. H. Knight: Risk, Uncertainty and Profit, der almindeligt betegnes som et af de betydeligste Værker, den yngre Generation af nulevende amerikanske Økonomer har frembragt.

Er man end ikke ved disse Arbejder naaet til nogen endelig Forklaring af Driftsherreindtægten, er der dog gennem dem kastet nyt Lys over de forskellige Arter af Risiko og deres relative Betydning, over hvilke Risikoelementer, der kan betragtes som Omkostning, hvilke ikke etc.

¹⁾ Principles of Economics Ch. 50.

²⁾ Se Distribution of Wealth Ch. XXV særlig p. 411.

³⁾ Enterprise and Profits, Quarterly Journal of Economics XV p. 75, Risk Theory of Profit, ibid. VII p. 459 og Bogen Economics, 1896.

⁴⁾ Risk as an Economic Factor, ibid. IX

⁵⁾ The Relation between Interest and Profits, American Economic Association, Report on the 5th Annual Meeting 1894.

⁶⁾ Distribution of Wealth og Artiklerne The Place of Abstinence in the theory of interest, Quarterly Journal of Economics VII 1893 p. 40—61 og The Risk Theory of Profits, ibid. XV, 1901, p. 456.

⁷⁾ The Place of the Speculator in the Theory of Distribution, Publications of the American Economic Association, Ser. III, vol. I Nr. 1.

⁸⁾ Economics of Enterprise Ch. XX.

Efter denne Gennemgang af de vigtigste Omraader indenfor den rene Teori, hvorpaa den Clark'ske Retning har søgt at sætte sit Særpræg, skal der til Karakteristik af denne Retning endnu blot tilføjes et Par Ord om dens Forhold til Psykologien.

Ogsaa i denne Henseende gaar Clark i Klassikernes Fodspor. Hans Standpunkt adskiller sig i Virkeligheden ikke fra det, som har haft Borgerret i engelsk Nationaløkonomi fra Bentham og James Mill til Jevons og Marshall. Det er Lyst og Ulyst, der er de fundamentale Størrelser i hans økonomiske Analyse. Overfor Loven om den faldende Grænsenyttelse stiller han som en Parallel Loven om den tiltagende Arbejdsulyst, saaledes at denne „disutility“ som allerede nævnt bliver et egnet Værdimaal.¹⁾ Betoningen af dette Disutility-Moment adskiller i det hele taget den amerikanske Nationaløkonomi fra Grænsenytteteoretikerne i snævrere Forstand.

Blandt Clark's Efterfølgere er der imidlertid efterhaanden opstaaet en Deling i to ret skarpt adskilte Grupper. Den ene, der gaar under Betegnelsen the American psychological school, repræsenteres fornemmelig af Fetter, som med sin Principles of Economics fra 1904 tilsigtede at give „en helt ny Begrundelse for Værditeorien, som staar i Samklang med den moderne voluntaristiske Psykologi og saaledes endeligt gør det af med den gamle Utilitarisme og Hedonisme, som lige siden Benthams Dage har farvet alle Værdibetegnelser og Værdibegreber“. Værdiens Grundlag søges her i et simpelt Valg og ikke i en Utilitetskalkulation. Selv Betegnelsen „Grænsenyttelse“ undgaas ganske. Og det tilsigtes at give en Helhedsopfattelse af Fordelingen, hvorefter Værdi, Jordrente, Arbejds løn og Kapitalrente behandles blot som forskellige Udtryksformer for en almindelig Værdilov. Det viser sig imidlertid, at den Lære om Prisen og de forskellige Indkomstarter, som følger efter den „ganske nye“ Værditeori ikke paa noget afgørende Punkt afviger fra den traditionelle omend den indeholder adskilligt nyt og værdifuldt, ikke mindst f. Eks. det elegante Begreb „psychic income“, Indkomst, i Form af Behovstilfredsstillelse som det, der i sidste Instans ligger bag baade Indkomsten i Penge og Indkomsten i Varer.²⁾ Den anden Retning, som man kunde kalde price eller business economics, repræsenteres navnlig af Davenport, som

¹⁾ Distribution of Wealth, p. 388—89

²⁾ Se Fetter: Economic Principles 1915 p. 28—29. Se om Feters Stilling overfor den moderne Psykologi ogsaa Udtalelser af ham og af W. C. Mitchell i Am. Ec. Rev. vol. VIII Nr. 1. Suppl. March 1918, p. 234—36.

først i Value and Distribution fra 1908 underkastede hele Grænse-nyttelæren en indgaaende Kritik og dernæst i sit konstruktive Arbejde fra 1913 Economics of enterprise søger at gøre Økonomien til „den Videnskab, der behandler Fænomenerne fra Prisens Standpunkt“.¹⁾ En lignende Opfattelse forfægtes ogsaa f. Eks. af Irving Fisher særlig i det tidligere nævnte Ungdomsarbejde og af F. M. Taylor. Som erklærede Modstandere af den hedonistiske Tankegang valgte disse Forfattere helt at undlade at bygge Økonomien op paa et psykologisk Grundlag. De tog de enkelte Individets Rækker af subjektive Priser som givne og overlod det til Psykologer af Faget eventuelt at undersøge, hvorledes disse Efterspørgselsrækkers Opstaaen nærmere kan forklares.

Men hvad enten man nu gaar til den ene eller den anden Yderlighed i sin Stilling overfor Psykologien, bliver det dog „exercises in the grand old style“, hvormed denne Art af økonomisk Teori beskæftiger sig. Det er, hvor moderne en Klædedragt den end ifører sig, en Nyklassicisme, og der gaar trods alt moderne Islæt af østrigsk eller anden Oprindelse en ubrudt Linie fra den tilbage til St. Mill og Ricardo.

Overfor denne Retnings Metode og Resultater, dens hele Maade at tage Tingene paa, har der imidlertid hos mange indenfor det yngre Slægtled af amerikanske Økonomer rejst sig en vidtgaaende Kritik. Overhovedet tør man sikkert sige, at amerikansk økonomisk Teori's væsentligste Indsats i de sidste 10—15 Aar har været af negativ, kritisk Art. Skulde man forsøge at gruppere, hvad der ved Siden deraf er ydet af positiv, konstruktiv Tænkning under mere almindelige Synspunkter, kunde man sondre mellem to Arter eller Typer af økonomisk Teori, mellem hvad man har kaldt factual og institutional economics.

Det Problem, der for factual economics i Modsætning til den hidtidige conceptual economics er det vigtigste, er Spørgsmaalet om, hvorledes Teoriens almindelige abstrakte Principer i ethvert givet Tilfælde lader sig bringe i Anvendelse eller efterprøve paa det praktiske Livs konkrete og specielle Hændelser. Den søger facts fremfor concepts. Dens første Krav til Teoriens Resultater er, at de skal være realistiske. Den Op-gave, der stilles i Højsædet, bliver derfor, hvad man træffende har kaldt „the filling of the empty economic boxes“. Og det metodologiske Spørgsmaal, som derved rejser sig, bliver

¹⁾ Se f. Ex. Economics of Enterprise p. 126: „What is the economist that he should go behind the market fact and set up a social philosophy of ultimate appraisals?“

selvsagt Spørgsmaalet om Statistikens Betydning for Økonomiens Teori.¹⁾

Allerede i 1890 betegnede Englænderen J. N. Keynes det som Statistikens Funktion indenfor den teoretiske Økonomi for det første at supplere det deduktive Ræsonnement ved at eftergaa dets Resultater og søge Erfaringens Bekræftelse derpaa, og for det andet at antyde empiriske Love, som saa maaske siden hen kan finde deduktiv Forklaring.²⁾

Det er disse to statistiske Opgaver, hvis Løsning for factual economics bliver Hovedsagen.

H. L. Moore tog særlig det første Synspunkt op. Han betonedede allerede i 1908 Nødvendigheden af at skabe „a statistical complement of pure economics“,³⁾ og han er utvivlsomt selv den, der har ydet mere bemærkelsesværdige Bidrag til et saadant statistisk Komplement end nogen anden amerikansk Forfatter.⁴⁾ Hans Standpunkt er det, at den deduktive Teori udgør en saare værdifuld første Tilnærmelse til Forstaaelsen af Virkeligheden, men at nye frugtbare videnskabelige Ideer og blivende praktiske Resultater nu maa søges i en statistisk Udbygning af den rene Teori.

Det andet Synspunkt, at Statistiken ogsaa kan antyde nye empiriske Love, er i Amerika særlig blevet understreget af W. C. Mitchell,⁵⁾ som ikke blot stiller sig skeptisk overfor, hvad der hidtil er gjort i Retning af at skabe et statistisk Komplement til den rene Teori, men overhovedet tvivler om, at dette nogensinde vil lykkes, saafremt den økonomiske Teori, der derved tænkes paa, er af den Type, som Jevons eller Marshall dyrkede. Hvad Mitchell venter, er en Omstøbning af de gamle Problemer i nye Former tilgængelige for statistisk Angreb. Og

¹⁾ Se om hele dette Spørgsmaal navnlig Warren M. Persons: *Statistics and Economic Theory*, *Review of Economic Statistics*, July 1925, p. 179—97. Nævnes maa ogsaa F. C. Mills: *On Measurement in Economics* og F. H. Knight: *The Limitations of Scientific Methods in Economics* i *The Trend of Economics*, 1924, p. 37 ff og 229 ff.

²⁾ J. N. Keynes: *Scope and Method of Political Economy*, Ch. X „On Political Economy and statistics“, p. 325.

³⁾ Se hans Artikel med denne Titel i *Quarterly Journal of Political Economy* XXIII, 1909, p. 1—33.

⁴⁾ Hans vigtigste Arbejder i saa Henseende er *Laws of Wages*, 1911, *Economic Cycles; Their Law and Cause*, 1914, *Forecasting the Yield and the Price of Cotton*, 1917, *Generating Economic Cycles*, 1923.

⁵⁾ Se særlig Artiklen *Quantitative Analysis in Economic Theory* i *American Economic Review* XV, 1925, p. 1—12 og *The Prospects of Economics* i *The Trend of Economics*, 1924 p. 3—34.

ved denne Omformulering vil Økonomiens Teori ændres ikke blot i Form, men ogsaa i Indhold.

Han minder om, at Jevons' deduktive Teori var bygget op paa den berømte calculus of pleasure and pain, og at Marshall, skønt han formelt stillede sig i Opposition til Hedonismen, dog forestillede sig Menneskets økonomiske Handlinger behersket af to modstaaende Rækker af Motiver, og han lægger ikke Skjul paa sin Tvivl om, at vi snarere skulde faa et statistisk Maal for disse Motivets Styrke end for selve pleasures and pains.

Thi Økonomiens kvantitative Data er begrænset til objektfænomener. Naturligvis kan Teoretikeren, om han ønsker det, fortolke disse Data i subjektive Udtryk, men saa er denne Fortolkning noget, som Teoretikeren føjer til sine Data, ikke noget, han uddrager af dem. Og saadanne Ekskursioner ind paa det subjektive Omraade, der smager Mitchell mere af Metafysik end af Videnskab, forekommer ham ingenlunde nødvendige nu i samme Grad som tidligere. Det teoretiske Formaal med Jevons' calculus of pleasure and pain og Marshalls modstridende Motiver var selvsagt i Enkeltindividernes Opførsel at finde et Grundlag, hvorpaa der kunde bygges en Forklaring af det daglige Livs Masseiagttagelser. Det var naturligvis ikke Teoretikernes Mening, at noget enkelt Individ virkelig skulde kunde sige nøjagtig, hvor mange Enheder af en Vare han vilde give for successive Enheder af en anden — man var jo overhovedet ikke interesseret i Individerne som saadanne — deres Formaal var ved dette Tankeeksperiment at faa Indsigt i, hvad der sker paa de virkelige Markeder, hvor Menneskers Pengeindkomst og Leveomkostninger fastsættes.

Den kvantitative Økonomi faar jo imidlertid sine Data direkte fra disse virkelige Markeder. Den gaar netop ud fra de Masseiagttagelser, som den kvalitative Analyse kun indirekte kunde nærme sig til gennem sine hypotetiske Individuer. Den studerer, hvorledes Priserne virkelig paavirkes af Ændringer i Udbudets Mængde, den udarbejder Efterspørgselsrækker, som er empirisk rigtige indenfor de Omraader og Perioder, Erfaringerne gælder etc.

Med disse og utallige andre tiltrækkende Problemer foran sig i haandterlig Form er det, at Mitchell finder det usandsynligt, at den kvantitative Økonomi vil bevare nogen synderlig Interesse for hypotetiske Individuer, der kommer til imaginære Markeder med færdigsyede Efterspørgsels- og Udbuds-rækker.

Mitchells Standpunkt er da det, at den kvantitative Teoretiker i Almindelighed vil finde det nødvendigt at stille Problemerne paa en anden Maade end de kvalitative Teoretikere gjorde, og at denne tekniske Nødvendighed for en Omformulering af Problemerne lover radikale Forandringer i den økonomiske Teori.¹⁾

Saaledes staar der altsaa indenfor factual economics to Synspunkter overfor hinanden. Moore hævder, at det er muligt med Udgangspunkt i den økonomiske Teori i alt væsenligt, saaledes som vi finder den i Dag, at udvikle „a statistical complement of pure economics“, medens Mitchell mener, at den statistiske Metodes Anvendelse kræver en radikal Omdannelse af den hidtidige økonomiske Teori.

Hidtil maa Erfaringerne fra økonomisk statistiske Undersøgelser vistnok nærmest siges at have givet Moore Ret,²⁾ men i hvilken Grad man i Fremtiden som Resultat af saadanne Undersøgelser kan vente sig helt nye Generalisationer eller blot Verifikation eller Modifikation af allerede eksisterende Teorier, er naturligvis vanskeligt at sige.

Som et Par enkelte Eksempler paa, hvad der i Amerika er udrettet i Retning af ved induktive statistiske Undersøgelser at bekræfte den eksisterende deduktive Teoris Læresætninger, altsaa netop i Retning af „filling of the empty economic boxes,“ kan nævnes John H. Williams,³⁾ Jacob Viners⁴⁾ og Frank D. Grahams⁵⁾ fortræffelige Studier over forskellige Sider af den internationale Handelsteori. Ogsaa Moores egne Studier f. Ex. over Korrelationen mellem Arbejdsløn og Leveomkostninger, mellem Løn og Grænseproduktivet, mellem Kapitalens og Arbejdslønnens Stigning og mellem Arbejdernes Stilling og Industriens Koncentration⁶⁾ frembyder udmærkede Exempler paa denne Type af Undersøgelser. Men som Mitchell gør opmærksom paa⁷⁾ har Moore tillige i mange Tilfælde ved sine Studier formet nye „konkrete Love“. ⁸⁾ Paa samme Maade var Resultatet af Mitchells

¹⁾ Anf. St. p. 9—10.

²⁾ Dette mener f. Ex. ogsaa Persons, anf. St. p. 195.

³⁾ Argentine International Trade Under Inconvertible Paper Money, 1880—1900, Harvard Economic Studies 1920.

⁴⁾ Canada's Balance of International Indebtedness, 1900—1913, Harvard Economic Studies 1924.

⁵⁾ International Trade under Depreciated Paper. The United States, 1862—70, Quarterly Journal of Economics, 1922 p. 200—273.

⁶⁾ Se Laws of Wages, 1911.

⁷⁾ American Economic Review, XV, 1925, p. 3—4.

⁸⁾ Se særlig Economic Cycles Ch. IV og Generating Economic Cycles Ch. II.

egne omfattende Studier over Kriserne og de økonomiske Perioder, at ingen af de tidligere eksisterende Teorier „seems to be demonstrably wrong, but neither does any one seem to be wholly adequate“. ¹⁾ Som andre Eksempler paa amerikanske statistiske Undersøgelser, der har givet Anledning til Opstilling af nye Love eller til Ændring af alt eksisterende Læresætninger kan nævnes Irving Fishers induktive Studium af Pris Index'er ²⁾ og John H. Williams Forsøg paa at verificere Eksistensen af de a priori usynlige Elementer i Betalingsbalancen. ³⁾

Vender vi os derefter mod den anden Type af økonomisk Teori, som i den sidste Snæs Aar er kommet frem i Amerika, den saakaldte „institutional economics“, vil man allerede af Navnet kunne ane, at denne Retning har sin Rod i de Ideer, der var bærende for den historiske Skole i Tyskland. Hvad man nu i Amerika betegner med Slagordene contractualism og institutionalism, er i Virkeligheden den gamle Modsætning mellem den klassiske og den historiske Skole.

At den klassiske Skole med dens Analyse af Kontraktfrihedens og Privatejendomsrettens Samfund fremfor nogen anden Retning kan betegnes som contractualism, er let forstaaeligt. Og naar den historiske Skole overfor Klassikernes snævert afgrænsede Værdi- og Fordelingslære med dens Fremdragelse af den økonomiske Aarsagssammenhæng i sin Renhed sætter sin vidtspændende Beskrivelse af, hvorledes den økonomiske Samfundshandling faktisk former sig i alle de enkelte konkrete Tilfælde under Indflydelse ikke blot af økonomiske Motiver, men ogsaa af mangfoldige andre Tendenser af ikke økonomisk Natur, saa er disse ikke-økonomiske Faktorer i Problemet netop, hvad der i denne Forbindelse forstaaes ved Institutionerne. „Social habits“ har man kaldt dem med et træffende Udtryk. De opstaar, saa snart Mennesker kommer hinanden saa nær ind paa Livet, at gensidig Hensyntagen bliver nødvendig — Skik følge eller Land fly, siger jo et gammelt Ord — og de findes paa alle Omraader i Samfundslivet. Men netop fordi de er saa altgennemtrængende, er det vanskeligt at finde et Staated udenfor dem og betragte dem paa videnskabelig Maade.

Nu er det naturligvis ikke saadan at forstaa, at contractualism betyder en fuldstændig Fornægtelse af Institutionerne

¹⁾ Business Cycles, 1913, p. 579.

²⁾ The Making of Index Numbers p. XII.

³⁾ Review of Economic Statistics, July 1919, July 1922, Oktober 1923 og Supplements April 1920 og June 1921.

som Baggrund for de økonomiske Handlinger. Den betragter dem snarere som noget selvfølgelig, til hvis Forstaaelse kun almindelig common sense er nødvendig. Naar man lægger Hovedvægten paa at analysere det kapitalistiske Samfund, saaledes som man til daglig ser det for sine Øjne, er det i og for sig ogsaa kun naturligt, at man ikke føler Nødvendigheden af hver Gang udtrykkeligt at formulere sine Resultaters Betingethed af Frikonkurrence, Privatejendomsret, økonomisk Ulighed etc. Disse Forudsætninger tages stiltiende som selvfølgelige Kendsgerninger.

Men for institutionalism bliver det netop Studiet af dem, der bliver Hovedsagen. Og paa dem anlægger den først og fremmest et genetisk, funktionelt Synspunkt. „How did we get that way?“ — det er for at bruge et rammende amerikansk Slang-Udtryk Hovedspørgsmaalet for institutional economics. Den eftersporer Oprindelse og Formaal, hvor contractualism i sin mekaniske Analyse kun søger Aarsag og Virkning.¹⁾

Forskellen mellem de to Retninger er elegant blevet udtrykt paa den Maade,²⁾ at medens det altsaa nu er gennem Institutionernes Omdannelse og Udvikling, at man ser Mulighed for Forandring og Fremskridt, saa søgte man omvendt i den victorianske Periode, da man i Hovedsagen betragtede de menneskelige Institutioner som givne og uforanderlige, sin Trøst i en vidtgaende „perfectibility of the human race“. Nu derimod synes de mendelske Teorier at spærre enhver Udsigt til nogen Ændring for saa vidt angaar selve den menneskelige Faktor. Nu bliver Valgsproget for institutional economics: Tempora mutantur, sed nos non mutamur in illis!

Tillige er det institutionalism's Indvending mod den hidtidige økonomiske Teori, at den er baseret paa nogle faa og alt for simple Forudsætninger med Hensyn til selve den menneskelige Natur, paa en Hedonisme og Utilitarisme, der forlængst er et tilbagelagt Stadium indenfor Psykologi og Moralfilosofi. Den betragter — siger man — Menneskenaturen med dens nuværende Idealer, Sædvaner og Traditioner paa samme Maade som Privatejendomsretten, Frikonkurrencen og den økonomiske Ulighed som noget selvfølgeligt, man uden videre kan gaa ud fra som givet, medens den i Virkeligheden er en

¹⁾ Se herom A. B. Wolfe: Functional Economics i The Trend of Economics, 1924, p. 445—82.

²⁾ Se Veblen: Economic Theory in the Calculable Future i American Economic Review, XV, 1925 p. 49.

Mikrokosme, der ikke er mindre kompliceret end Makrokosmen. Det er den Retning indenfor moderne amerikansk Psykologi, som man med et vanskeligt oversætteligt Ord kalder „behaviorism“, hvis Tanker her afspejler sig. Økonomien skal gøres til „a study of economic behavior“, som henter sine Data fra Erfaringen og ikke fra psykologiske Postulater.

Men selv om den nyklassiske eller klassiske Teori som Udgangspunkt for sine deduktive Ræsonnementer regner med en simplificeret eller skematiseret Menneskenatur, behøver dette ikke at være Udtryk for Antagelsen af et helt igennem atomistisk Samfund bestaaende af fuldblods Egoister, der altid handler rationelt. Dens Tanke var vel blot, at der gives en særlig Klasse af menneskelige Forhold, hvor det er communis opinio, at Mennesker bærer sig ad paa en ganske bestemt Maade, og at denne Kreds af Fænomener stort set er den, der grupperer sig om Markedet og — som Marshall udtrykte det — i Penge har et Fællesmaal for de virkende Motiver.¹⁾

¹⁾ Dette hævder f. Eks. J. N. Keynes: *The Scope and Method of Political Economy*, 1. ed., p. 118—19. Se ogsaa Carver: *The Behavioristic Man*, *Quarterly Journal of Economics*, XXXIII, p. 195 og Allyn A. Youngs Bemærkninger om Fiktionen „the economic man“ sammesteds, XXXIX, p. 181—82.

Blandt amerikanske Psykologer er det først og fremmest William James, som har bidraget til at fremkalde en Ændring i Økonomernes Opfattelse af den menneskelige Natur og af Forholdet mellem Økonomi og Psykologi i det hele taget. Nævnes maa navnlig hans berømte Kapitel om Instinkterne (*Principles of Psychology*, vol. II, cit. XXIV), men ogsaa hans epokegørende Værk *Varieties of Religious Experience* har været baade inspirerende og vejledende for moderne amerikanske Økonomer i deres Undersøgelse af „The reality of non commercial incentives in economic life (se f. Eks. Paul H. Douglass' Artikel med denne Titel i *The Trend of Economics*, 1924, p. 153—88 samt Veblens nedenfor nævnte Værk, *The Instinct of Workmanship*, 1914, og Taussigs bemærkelsesværdige lille Bog, *Inventors and Money-Makers*, 1915).

Paa Højde med James' Værker staar ogsaa baade i Form og Indhold W. McDougall: *Social Psychology*, 1910. Nævnes kan tillige bl. a. Maurice Parmelee: *The Science of Human Behavior, Biological and Physiological Foundations*, 1913, Edward L. Thorndike: *The Original Nature of Man*, 1913, Graham Wallas: *Human Nature in Politics and The Great Society*, 1913, Z. C. Dickinson: *Economic Motives*, *Harvard Economic Studies*, vol. XXIV og Samleværket *Creative Intelligence*, udgivet af John Dewey og andre.

De fleste af disse Værker omtales nærmere af Mitchell i Artiklerne *The Rationality of Economic Activity*, *Journal of Political Economy*, XVIII p. 97 og 197 og *Human Behavior and Economics*, *Quarterly Journal of Economics*, XXIX p. 1. Se ogsaa en Artikel af J. M. Clark: *Economics and Modern Psychology*, *Journal of Political Economy*, XXVI. p. 1 og 136.

Som Hovedrepræsentant for institutional economics møder vi en Mand af nordisk Afstamning, Thorstein Veblen.¹⁾

Han begyndte sin Løbebane som Biolog, og dette forklarer ikke blot hans ofte søgte Udtryksmaade og Gloseforraad, som kan give selv de indfødte haarde Nødder at knække, men ogsaa i mangt og meget selve hans Opfattelse af Videnskabens Væsen og Forudsætninger.²⁾ Som økonomisk Teoretiker staar han i sit Grundsyn Karl Marx nær, omend man maaske snarere bør betegne ham som en Slags moderne Revisionist end som egentlig Marxist. Han antyder selv, at Marx vilde have formet sine Ideer anderledes, om han havde skrevet, efter at Darwins Tanker havde vundet mere almindelig Udbredelse; i saa Fald vilde det antagelig være blevet Tilpasning og Udvælgelse, hvorpaa han havde baseret sin økonomiske Udviklingsteori. En saadan Omformulering af den marxistiske Teori er det da, at Veblen, som den Biolog han er, vil forsøge paa at give,³⁾ men ogsaa han staar i Gæld baade til Feuerbach og Hegel. Naar han skildrer Institutionernes Udvikling, bliver det de materielle Forhold og ganske særlig Produktionens tekniske Vilkaar — the industrial technique — der fremtræder som det fundamentale, og efter god dialektisk Metode ser han bestandig to Sæt af Kræfter staa overfor hinanden som Tese og Antitese: Institutionerne, de nedarvede Ideer og Fordomme som Produkter af Fortiden og de nye revolutionerende Kræfter, som vil bryde dem ned overalt, hvor de er blevet forældede.

Utvivlsomt er Veblen hvad Amerikanerne kalder „a man of genius“, men man kunde fristes til om ham — som for Resten om adskillige af de yngre amerikanske Økonomer — ogsaa at anvende et Udtryk, som Professor Birck engang har brugt: „ein feiner, wilder Mann“. Thi der er altid noget ram-

¹⁾ Hans Hovedværk er *The Theory of Business Enterprise*, der udkom i 1904 og fulgtes af *The Theory of the Leisure Class* (Huebsch, 1918), *The Instinct of Workmanship and the State of Industrial Arts* (Huebsch, 1918), *The Vested Interests and the State of the Industrial Arts* (Huebsch, 1920), *The Engineers and the Price System* (Huebsch, 1921) og *Absentee Ownership* (Huebsch, 1923). En Række af hans Tidsskriftartikler er samlet i *The Place of Science in Modern Civilisation* (Huebsch, 1919). De fleste af disse Bøger udkom oprindeligt paa andre Forlag, hvorfor det oprindelige Udgivelsesaar er vanskeligt at fastslaa. Her citeres de nu tilgængelige Udgaver.

²⁾ Se særlig Artiklerne *The Place of Science in Modern Civilisation*, *The Evolution of the Scientific Point of View*, *Why is Economics not an Evolutionary Science* og *The Preconceptions of Economic Science*, der alle er optrykt i det nævnte Bind *Essays*.

³⁾ Se hans Skildring af *The Socialist Economics of Karl Marx* i *The Place of Science* p. 409--56.

mende i hans Sammenligninger og Generalisationer, men man føler sig paa den anden Side sjældent helt overbevist af dem. De Billeder, han opruller, aabner nye Perspektiver, sætter nye Tanker i Bevægelse, men at betegne hans Værker som Videnskab, ja som han selv synes at mene endog som den eneste Art af økonomisk Teori, der fortjener Navn af Videnskab, forekommer misvisende, og man kan næppe engang være sikker paa, at Veblen selv for Alvor mener noget saadant. Thi han er i Besiddelse af megen Humor og Ironi, og det er ofte vanskeligt at blive klar over, hvornaar man skal tage ham helt alvorligt.

Ikke blot har han nemlig Uret, naar han hævder,¹⁾ at den klassiske Økonomis Opereren med Tendenser nødvendigvis betyder Animisme, Antropomorfisme, Optimisme, Laissez-faire Politik og en hel Del andre Ting, som af en rettroende Institutionalist maa betragtes med ophøjet Foragt — Ricardo kan vel i hvert Fald ikke beskyldes for at vise nogen synderlig Glæde eller Tilfredshed ved de Tendenser, han skildrer — men det er vel tværtimod saaledes, at den samme Indvending med mindst lige saa stor Ret kan fremføres imod den Form for økonomisk Teori, som Veblen repræsenterer. Heller ikke Biologerne er tilfreds med rent kumulative Forandringer, og ogsaa den historiske Skole gav mere end blot og bar Beskrivelse — tænk blot f. Ex. paa de forskellige Trinrækker, man opstillede for det økonomiske Samfunds Udvikling. Naar det kommer til Stykket, turde det være lige saa animistisk at tale om Aarsager og Virkninger som om Tendenser; hvad vi ser, er „sequences and coexistences“, Tanken om Kræfter eller Modstand er noget af vor egen Natur, som vi lægger deri; det har Hume een Gang for alle lært os.

Hvad Veblen giver, er i Virkeligheden en Historiens Filosofi. Men dette er Kunst, mere end det er Videnskab. Den hviler paa Intuition og Syntese mere end paa rationel Analyse. Det er noget, hvor det sete afhænger af Øjnene, der ser. Det er noget, hvorpaa man kan tro eller tvivle, det er noget, man kan glædes ved eller beklage, men det er ikke noget, der kan bevises eller modbevises.

Skulde man iøvrigt karakterisere den særlige amerikanske Indsats i institutional economics til Forskel fra den tyske, kunde man maaske sige, at Amerikanerne har givet denne

¹⁾ Se The Preconceptions of Economic Science I—III i The Place of Science p. 82—179.

Retning en videre Horisont. Medens Tyskerne i alt væsentligt holdt sig til Historien, har Amerikanerne vendt Blikket ogsaa mod Antropologi, Etnologi og lignende Videnskaber. Meget har utvivlsomt Veblens eget Udgangspunkt i Biologien i saa Henseende betydet. Og at amerikanske Institutionæler med Iver studerer den moderne Psykologi, er allerede tilstrækkelig omtalt.

Fremdeles kan det nævnes, at medens den ældre historiske Skole i Hovedsagen indskrænkede sig til at anvende Historien, saaledes som man forefandt den, og medens den yngre historiske Skole i sine selvstændige Undersøgelser lagde Hovedvægten paa Institutionernes Historie og i Virkeligheden beskæftigede sig med de politiske og juridiske Institutioner nok saa meget som med de økonomiske, saa har man i Amerika lagt mere Vægt paa selve den økonomiske Historie.

Endelig kunde man fremhæve, at de amerikanske Forfattere sikkert i Almindelighed har haft en bedre Ballast end de tyske af almindelig teoretisk Viden, og at dette utvivlsomt, enten de nu vil være ved det eller ej, har givet dem et fastere Fodfæste, end man finder hos mange af de Tyskere, der helt kastede den deduktive Teori over Bord.

Spørger man endelig, hvorledes Udsigterne for selve den økonomiske Teori tegner sig under den videre Synsvinkel, som institutional economics anlægger, finder Veblen¹⁾ tro mod sit Udgangspunkt fra Biologien de afgørende Træk til Bedømmelse heraf i Milieuet. Thi de nedarvede Anlæg, der kommer i Betragtning, naar det unge Slægtled nu ligesom alle tidligere skal til at danne sig en økonomisk Teori i sit eget Billede, er for ham de samme, som uforandret har eksisteret gennem Aartusinder. I Milieuet er det atter to Ting, det kommer an paa: dels det særlige Tankesæt, der gennem Opdragelse og Erfaring er blevet indpodet i de Unge, og som nu bliver bestemmende for deres Indstilling, deres Interesser, deres Vurderingsprinciper, dels selve de økonomiske Begivenheder i Tiden, hvormed denne unge Slægt kommer til at arbejde. Og i begge disse Henseender finder Veblen adskillige nye Faktorer, som maa tages i Betragtning.

I Modsætning til det 19. Aarhundrede karakteriseres de sidste Tiaars materielle Livsbetingelser af en stadig stigende Mekanisering, en Betragtning, som i det hele taget gennem-

¹⁾ Economic Theory in the Calculable Future i American Economic Review XV, 1925 Suppl. p. 48 ff.

trænger Veblens Forfatterskab. Særlig Bylivet er i Kraft af Befolkningens Ophobning og de tekniske Fremskridt blevet mere og mere standardiseret. Allerede nu har denne Mekanisering givet sig Udslag i Befolkningens Tænkemaade i Form af en voksende Sans for konkrete Realiteter, og i denne Nutidens „matter-of-fact spirit“ finder Veblen Forklaringen paa Tidens videnskabelige Præg. I Forbindelse hermed staar det ogsaa, at de videnskabelige Undersøgelser mere og mere rettes mod alt, hvad der paa nøjagtig og objektiv Vis lader sig maale og sammenligne, og at man med stigende Skepsis betragter alle Postulater og Værdier, der ikke lader sig behandle paa denne Maade.

Maaske gør denne Strømning sig mindre gældende i Nationaløkonomien end andetsteds, men selv her — siger Veblen — er det ikke de velafvejede og overskuelige afsluttede teoretiske Systemer, der betød saa meget for den ældre Generation af Økonomer, som nu er Tidens Løsen; de synes ham mere og mere at blive Rudimenter, der vil forældes og visne hen ved Mangel paa Benyttelse. Nu er det den detaljerede Beskrivelse, Analyse og Vurdering af alle de enkelte Processer, der foregaar i Samfundslivet paa det tekniske saavel som paa det økonomiske Omraade, der tager Økonomernes Interesse fangen.

Det er imidlertid ikke blot den Mentalitet, hvorefter den unge Slægt af Økonomer er præget, men ogsaa selve de økonomiske Data og Begivenheder, der bliver Genstand for dens Undersøgelser, som er andre nu end tidligere. I saa Henseende fremhæver Veblen først og sidst den Spaltning, der i den sidste Menneskealder er foregaaet indenfor det økonomiske Samfund mellem „industry“ og „business“. Paa hvert af disse to Felter udfolder Mennesker deres Initiativ og deres Anstrebninger løst fra enhver Forbindelse med de Maal og Midler, der behersker det andet Omraade. Mere og mere bliver det imidlertid Erhvervsvirksomheden, som kommer til at dominere. „Business enterprise“ og „absentee ownership“ bliver for Veblen de vigtigste „institutional factors“ i det moderne økonomiske Liv. Tekniske Fremskridt vil derfor ogsaa alene vinde Gehør og blive realiserede i det Omfang, de fremtræder som „business propositions“ og lover en erhvervsmæssig Virksomhed en passende Rentabilitet.

Og paa samme Maade maa det da for den økonomiske Teori mere og mere blive Hovedopgaven at belyse Mulighederne for Opnaaelse af de Differentialgevinster, som er

Erhvervsvirksomhedens Alfa og Omega, og skal Nationaløkonomen forsøge paa at finde Plads for teknologiske Kendsgerninger indenfor Rammen af sit teoretiske System, maa ogsaa han behandle dem som „money-making propositions“, som Midler for det enkelte Foretagende til at opnaa Særfordele fremfor de andre.

Som det vil ses, er der mange Berøringspunkter, mellem hvad der her er kaldt „factual“ og „institutional economics“. Veblen fremhæver Betydningen af at samle Opmærksomheden om det, der kan underkastes eksakte objektive Maalinger og Sammenligninger, og han ønsker detailleret monografisk Behandling af specielle Udsnit af det økonomiske Liv,¹⁾ og paa den anden Side er det Mitchells Opfattelse, at den kvantitative Metodes Anvendelse vil føre til en Understregning af Institutionernes Betydning og til en mere objektiv — behavioristic — Behandling af den menneskelige Natur.²⁾ Forskellen er væsentlig den, at factual economics i sit Ønske om en Fornyelse af den økonomiske Teori navnlig ser hen til Statistiken, medens institutional economics mere vender Blikket mod Historie, Biologi og Psykologi.

Nogen endelig Vurdering af de forskellige Retninger, der for Tiden brydes i amerikansk økonomisk Teori, skal ikke her foretages. At fælde Dom over Samtidens aandelige Rørelser er jo altid svært. Netop fra vor egen Videnskabs Historie har vi tilstrækkelig mange Eksempler paa, hvorledes selv de største i saa Henseende er kommet til kort. Det er tilstrækkeligt at minde om St. Mills klassiske Udbrud i 1848, at „happily there is nothing in the laws of value which remains for the present or any future writer to clear up; the theory of the subject is complete“.³⁾

Og endnu vanskeligere er det naturligvis at prøve paa at stille et Horoskop for Udviklingen blot i den nærmeste Fremtid. Saa meget kunde man dog maaske nok blive enig om — for nu til sidst ligesom at samle Traadene fra det foregaaende — at det er factual og institutional economics, der i den nærmeste Tid lover den rigeste Høst. Det er, som om den abstrakte deduktive Analyse saa at sige er kommet ind under det aftagende Udbyttes Lov — adskillige af den Clark'ske Skoles fantasifulde Refinementer i Retning af at

¹⁾ Anf. St. p. 51.

²⁾ Quantitative Analysis in Economic Theory, American Economic Review XV 1925 p. 9—10.

³⁾ Principles of Political Economy Bk. III Ch. I.

uddybe og forfine Grænseværdilærens Tankegang dækkede næppe i videnskabelig Nytte den intellektuelle Anstrengelse, hvormed de var frembragt. Naturligvis kan ingen vide, hvornaar et nyt genialt Fremstød igen kan bringe „exercises in the grand old style“ til Hæder og Værdighed, thi ogsaa paa dette Omraade gælder det, at Fremskridt kan suspendere Virkningen af det aftagende Udbyttes Lov. Men for alle os, som nu ikke er Genier, er der Haab og Trøst i den Tanke, at vi ogsaa ved fra Statistikens eller Historiens, Biologiens og Psykologiens vidtstrakte Marker at samle Sten til Opbygning af en empirisk-realistisk økonomisk Teori hver for sig i al Beskedenhed kan yde vort Bidrag til den Videnskab, vi alle ønsker at tjene.
